

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Philippi Melanchthonis Grammatica Latina

Melanchthon, Philipp

Wittebergae, 1621

De figuris singularum partium grammaticae

[urn:nbn:de:bsz:31-112308](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-112308)

DE FIGURIS SINGULARUM

PARTIUM

Grammaticæ.

† *Quid est Figura Grammatica?*

Est forma loqvendi aut scribendi, arte aliqua novata.

† *Quotuplices sunt Figure Grammaticæ?*

Quadruplices: Orthographicæ, Profodicæ, Etymologicæ, & Syntacticæ.

CAPUT I.

DE FIGVRIS ORTHOGRAPHICIS.

† *Quas vocas Figuras Orthographicas?*

Quæ ipsam substantiam vocis variant, literæ aut Syllabæ Additione, ¹ Ablatione, ² Permutatione, ³ vel Translocatione. ⁴

1. 2.

3. 4.

† *Quot sunt Figure Orthographicæ?*

Duodecim: Prosthesis, Aphæresis; Epenthesis, Diplasiaismus, Syncope; Paragoge, Apocope; Synæresis, Diæresis; Metathesis, Antithesis; Tmesis.

Hæ omnes communi nomine vocantur Metaplasimus. 5.

Quid

5.

† Quid est Prosthesis?

6. Prosthesis⁶ est additio literæ vel syllabæ, ad initium dictionis. ut, *Gnatus*, pro *Natus*. *Tetuli*, pro *Tuli*.

† Quid est Aphæresis?

7. Aphæresis⁷ est interpositio literæ vel syllabæ, à principio dictionis. ut, *Temnere*, pro *Contemnere*.

† Quid est Epenthesis?

8. Epenthesis⁸ est interpositio literæ vel Syllabæ, in medio dictionis. ut, *Trabea*, pro *Traha*. *Siet*, pro *Sit*.
Induperator, pro *Imperator*. *Navita*, pro *Nauta*.

† Quid est Diplasiasmus?

9. Diplasiasmus⁹ est unius eiusdemq; Consonantis in medio dictionis geminatio. ut: *Relligio*, *Relliquia*, *Repperit*, pro *Religio*, *Reliquia*, *Reperit*.

† Quid est Syncope?

10. Syncope¹⁰ est ablatio literæ vel syllabæ, è medio dictionis. ut, *Dixti*, pro *Dixisti*; *Vixet*, pro *Vixisset*; *Valdè*, pro *Validè*: *Audacter*, pro *Audaciter*: *Repostus*, pro *Repositus*.

† Quid est Paragoge?

11. Paragoge¹¹ est additio literæ vel Syllabæ, ad finem dictionis. ut: *Dicier*, pro *Dici*.

12. Dicitur & Prosparalepsis.¹²

† Quid est Apocope?

13. Apocope¹³ est ablatio literæ vel Syllabæ, à fine dictionis. ut, *Dic*, pro *Dice*: *Fac*, pro *Face*: *Nihil*, pro *Nibilum*.

Aliquan-

Δ Aliquand
currunt. ut, *Vin
dine?*

Synæresis¹⁴
barum in unan
pro *Tbeset*.

Dici

Diatresis¹⁶
duas. ut, *Aula
pro *Stravis*. Sol*

V

†

Metathesis¹⁷
I pra, pro *Prai*.
via, pro *naç* dia

Antithesis¹⁸
ut, *Olli*, pro *TL*
pro *Optimus*.

Allo

Timetis¹⁹ est
1. En.

Quæ me cunq;ve
; *Georg. Septim*

† Dic. Versus
Præteriti apponit
Synopa de medio

△ Aliquando Syncope & Apocope concurrunt. *ut, Vin' pro Visne? Audin' pro Audisne?*

† Quid est Synæresis?

Synæresis¹⁴ est contractio duarum syllabarum in unam, *ut, Negoti, pro Negotii; i hesi, pro Ihesei.* 14.

Dicitur & Episyndalophe. 15.

† Quid est Diæresis?

Diæresis¹⁶ est distractio unius syllabæ in duas. *ut, Aulai, Aquai, pro Aula, Aque. Suavis, pro Spavis. Soluendus, pro Solvendus.* 16.

Vocatur & Dialysis. 17.

† Quid est Metathesis?

Metathesis¹⁸ est literarum transpositio. *ut, I pra, pro Prai. Græcis est frequentior. ut negadica, pro nagodia.* 18.

† Quid est Antithesis?

Antithesis¹⁹ est literæ pro litera positio. *ut, Olli, pro Illi. Servos, pro Servus. Optimus, pro Optimus. Magè, pro Magis.* 19.

Alio nomine Antistæchon. 20.

† Quid est Tmesis?

Tmesis²¹ est dissectio vocis compositæ. *ut: 1 En.* 21.

Quæ me cunque vocant terræ. pro Quæcunque. 3. Georg. Septem subjecta trioni pro Septentrioni.

† Dic Versus memoriales de his duodecim Figuris.

Prosthesis apponit capiti; sed *Aphæresis* aufert. *Syncopa* de medio tollit; sed *Epanthesis* indit.

Consona

Consona quòd gemina in medio est, dat *Diplasis-
mus*.

Aufert *Apocope* finem; sed dat *Paragoge*.

Dicitur è binis conflare *Synarexis* unam.

Rursus at in binas diffilare *Diarexis* unam.

Litera si legitur transposita, *Metathesis* extat.

Antithesis dices, aliam si litera mutar.

Compositæ vocis dissectio, *Tmesis* habetur.

CAPUT II.

DE FIGURIS PROS-
odicis.

† *Quæ sunt Figure Prosodice?*

Quæ tempus seu quantitatem alicuius syl-
labæ variant.

† *Quot sunt Figure Prosodice?*

Tres: *Systole*, *Diastole*, & *Synizesis*.

† *Quid est Systole?*

1. *Systole* est correptio syllabæ natura lon-
gæ, ut:

*Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
pro, tulerunt.*

*Obstupui, steteruntq; comæ, vox faucibus
hæsit.*

† *Quid est Ecclasis?*

2. *Ecclasis* est productio syllabæ natura bre-
vis, ut: *itãliam fato profugus, pro itãliam fa-
to, &c.*

Dicitur & *Diastole*. 3

† *Quid est Synizesis?*

4. *Synizesis* est confessus duarum sylla-
barum

hæm in unam.

† *Die Vers*

Corripit, ut

Elasis si dicitur

Bina *Synizesis*

† *Quæ*

Quæ dictione

ratione abducit

gnificatione ali

† *Quæ*

Tres: *Enallage*

mus.

† *Quæ*

Enallage est

pro Parte ponitur

dente.

† *Quæ*

Duz: *Antimeria*

† *Quæ*

Antimeria est

pro altera ponitur.

Populum late reg

Vile spem cuiusque

Quæ si manum

barum in unam. ut: *ālvēo*, duabus Syllabis.

† *Dic Versus memoriales de his tribus Figuris.*

Corripit, ut *stetērunt*, longandam *Systola* vocem.

Eclasis italiam producit corripiendam.
Bina *Synizesis* Vocalia cogit in unum.

CAPUT III.

DE FIGURIS ETIMOLOGICIS.

† *Quæ sunt Figurae Etymologicae?*

Quæ dictionem à Simplici Etymologiae ratione abducunt, & aut formatione aut significatione aliam faciunt.

† *Quot sunt Figurae Etymologicae?*

Tres: *Enallage*, *Hellenismus*, *Archaismus*.

† *Quid est Enallage?*

*Enallage*¹ est, quando vel pars orationis pro Parte ponitur, vel *Accidens* pro *Accidente*. I.

† *Quot sunt Species Enallages?*

Duæ: *Antimeria*, & *Heterosis*.

† *Quid est Antimeria?*

*Antimeria*² est, quum una pars orationis pro altera ponitur. ut: Fe

Populum latè regem: pro, regnantem.

Velle suum cuique est: pro, *Voluntas sua*.

Aneas se matutinus agebat: pro, *mane*.

Hb

Agnosco

Agnosco libens: pro libenter.

Quid (malum) bone vir mihi narras? ubi Malum Interjectionis vim habet.

† *Quid est Heterosis?*

3. Heterosis³ est, quando Accidentia aut Attributa partium orationis inter se permutantur. ut:

Arte Plato; Vita Cato; Tullius ore. Hic Propria pro Appellativis ponuntur, pro, Vir doctissimus, gravissimus & eloquentissimus.

Pro salute Virum. i. e. fortem. Substantivum pro Adjectivo.

Hostis habet muros. pro, Hostes habent. Singularis pro Plurali.

Id genus alia. pro, Eius generis. Casus pro Casu.

Per duodena regit mundi Sol aureus astra. pro, per duodecim; Distributivum pro Cardinali.

4. Δ Frequens Enallage, sive Heterosis Modi est, quum in narrando⁴ Infinitivus pro Imperfecto Indicativi usurpatur. ut:

Facile omnes perferre ac pati. pro, perferrebat ac patiebatur.

5. Δ Species etiam Heteroseos est Antiptosis, quando Casus pro Casu ponitur. ut:

Populo ut placerent, quas fecisset fabulas. pro, fabule.

Urbem quam statuo, vestra est. pro Urbs.

† *Quid est Hellenismus Etymologicus?*

6. Hellenismus⁶ seu Gracismus in Etymologia

ignest, quum Nore flectuntur. mias. pro Familia. alus. pro Hyades.

† *Quid est A*

Archaismu

Autores dictionarum exoletas. Tit. pro diei, Tur; gifera.

† *Qua*

Que car muni & simplic

† *Quo*

Decem: Ex

rales; Ellipsis, Pl

chaismus.

Ser speciales

lepis. Synecdoche

FIGURE SYNTA

† *Quo*

Ellipsis est. qu

gram sentum & co

eleganter omilla est

Ingram salatis. se

A Crucis (die) ad

H

ETYMOLOGICIS.

483

logia est, quum Nomina Latina, Græcorum more flectuntur. ut: *Auras pro Aure: Familias, pro Familia: Pallada, pro Palladem: Hyadas, pro Hyades.*

† Quid est Archaismus Etymologicus?

Archaismus⁷ in Etymologia est, quum Autores dictiones exoletas, aut formationes earum exoletas, pro usitatis ponunt. ut: *Mis, Tis, pro Mei, Tui; Terrai frugiferai, pro terra frugifera.*

7.

CAPUT IV.

DE FIGURIS SYNTACTICIS.

† Quæ sunt figurae Syntacticae?

Quæ rationem construendi, à communi & simplici, aliam faciunt.

† Quot sunt figurae Syntacticae?

Decem: Ex quibus quatuor sunt generales¹, Ellipsis, Pleonasmus, Hellenismus, Archaismus.

1.

Sex speciales², Synthesis, Zeugma, Synchysis, Synecdoche, Hypallage, Anastrophe.

2.

FIGURÆ SYNTACTICÆ GENERALES.

† Quid est Ellipsis?

3.

Ellipsis³ est, quando vox aliqua ad integrum sensum & constructionem necessaria, eleganter omissa est. ut:

*Ingratus salutis (sc. causa.) Ad Dianæ (edem.)
A Crucis (die) ad Lucie (diem.)*

Hb 2

Qui

Qui oneri ferundo [pares] essent.

Due recte Parallela [lineae.]

Dominica tertia post [festum] Trinitatis.

Boni pastoris [officium] est.

Urbs antiqua fuit, [quam] Tyrii tenuere coloni.

Tantumne rem tam negligenter [convenit] agere?

Paucis te volo [alloqui.]

Pisciculos minutos ferrè obolo [emptos] in cenam Seni.

Quarto [die ante] Calendas Martias.

Natus [ante] annos decem.

Pridie [ante] Idus Martij.

[sive] Velis, [sive] Nolis.

Cave [ne] dixeris. [ò vel heu] Me miserum.

Quos ego [sc. in ordinem redigam.] Ich will sie sc. zu Chor treiben. (Huiusmodi, apud Rhetores Aposiopesis⁴ dicuntur.

4.

5.

Huius species est Afyndeton, s quando Conjunctio Copulativa omittitur. ut:

Genus, atq, eloquentia, paria fuerunt:

Pro, & eloquentia.

† *Quid est Pleonasmus?*

6.

Pleonasmus⁶ est, quum aliquid in oratione elegantiae vel emphaseos causa abundat. ut:

Ubinam gentium sumus? Pro, Ubinam sumus?

Pisciculi minuti. pro, Pisciculi.

Sic ore locuta est. pro, Sic locuta est.

Ludo

Ludo & Joco. u.

Spero hoc fuisse.

Revertor rursum.

Olim aliquando.

Neque tu habes.

Ego pol. quod.

Ad pol. profel.

Nonne oportet.

Brutus ab Ro.

Ergo igitur.

Ut ne videret.

Huius spe.

do Conjunction.

tuntur. ut:

Al. andrum.

tamin.

† Quid.

Est Græca co.

tione diversâ. n.

Nigra lanar.

Humidum ocu.

Ibne atatis.

Magnorum in.

mie.

Desine querelar.

Tempus dicere.

Ut videre est. p.

Quid tibi haec ven.

u rei con.

Tuncq; putavit. i.

esse succ.

Ludo & Joco, ut illis quidem licet, sicut Somno.

Spero hoc futurum fore.

Revertor rursus denuo. Plaut. Prol. Pœn.

Olim aliquando. Ter. Eun.

Neque tu haud dicas tibi non praedictum, cave.

Ego pol quoque etiam timida sum.

Ædipol profectô. Plaut. Pseud. 1, 2.

Nonne oportuit praescisse me antè.

Brutus ab Roma aberrat.

Ergo igitur. Plaut: & Aput.

Ut ne viderem. Numnam periimus.

Huius species est Polysyndeton, 7 quando Conjunctiones Copulativæ crebrius repuntur. ut:

Alcandrumq₃, Haliumq₃, Noëmonaq₃, Prynanimq₃.

† Quid est Hellenismus Syntacticus?

Est Græca construendi ratio, à Latina ratione diversa. ut:

Nigra lanarum. pro, lane.

Humidum oculorum. pro, humiditas.

Istbuc etatis. pro, ea etate.

Magnorum indignus avorum. pro, magnis avis.

Desine querelarum. pro, à querelis.

Tempus dicere. pro, dicendi.

Ut videre est. pro, ut videre licet.

Quid tibi hanc rem curatio est? pro, quæ tibi huius rei cura est?

Tutumq₃ putavit, iam bonus esse socer. pro, bonum esse socerum.

Hb 3

Sensit

Sensit delapsus, i.e. sensit se delapsum esse.

† *Quid est Archaismus Syntacticus?*

Est obsoleta & usu antiquata constructio. *ut:*

Absente nobis. pro, absentibus.

FIGURÆ SYNTACTICÆ SPECIALES.

† *Quid est Synthesis?*

8.

Synthesis est, quum constructio ad intellectum, non ad vocem refertur.

† *Quotuplex est Synthesis?*

Duplex: Numeri vel Generis.

† *Quid est Synthesis Numeri?*

Quum nomini Multitudinis singulari, subicitur Verbum vel Adjectivum plurale. *ut:*

Pars opulis onerant mensas. Virg. 4. Ge.

Turba ruunt. Pars volucres facta.

Maxima pars in flumen acti.

In magnis laesi rebus uterque sumus. Oy. in Phædra.

† *Quid est Synthesis Generis?*

Synthesis Generis est, quum Substantivo quacunque, Adjectivum diversi generis subicitur, quod ad intellectum, non ad vocem refertur. *ut:*

In Eunuchum suam. sc. fabulam.

Centauro invebitur magna. sc. navi.

Scelus qui me perdidit. pro Scelestus.

Solâ bubo. sc. avis.

NOTA. Synthesi Numerorum penè opponitur Prolepsis.

† *Quid est Prolepsis?*

Prole-

Prolepsis⁹ est, quum Generi seu Toti al-
licui, pluraliter posito, Partes subji-
ciuntur in numero Singulari, Verbo non repetito. ut:

Militēs redeunt, hic ex Hispania, ille ex Gallia.
Ego vapulando, ille verberando, usque ambo de-
fessi sumus. Ter. Ad. 2. 2.

Curemus equam uterque partem, tu alterum,
ego item alterum. Ter. Ad. 1. 2.

† Quid est Zeugma?

Zeugma¹⁰ fit, quum diversis Substantivis
Verbum vel Adjectivum additur, quod cum
propiore consentit. ut:

Sociis & Rege recepto. Virg. 1. Æn.

Caper tibi salvas & hædi. Virg. 7. Ecl.

Hic illius arma, Hic currus fuit. 1. Æn.

Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; mane-
bunt.

Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.

† Quid est Syllepsis?

Syllepsis¹¹ est, quum diversis Substanti-
vis singularibus, vel alteri tantum Singulari,
Verbum vel aliud Epitheton plurale infer-
tur, quod digniori respondet.

† Quid vocas Dignius?

Masculinum genus dignius est Fœmini-
no & Neutro: Prima persona præstat Secun-
da & Tertia: Secunda etiam Tertia.

† Quotuplex est Syllepsis?

Duplex: Generis & Personæ.

† Da exempla Syllepsios Generis?

Mulciberis capti, Marsq; Venusq; dolis. Ov. 2.
Art.

Venus & Cupido, Dii.

Hb 4

Cæsosq;

9.

10.

11.

*Casosq; reportant, Almonem puerum, fœdatiq;
ora Galefi. Virg.*

† Quando duo vel plura Substantiva rerum Inanimatarum junguntur; Adjectivum plurale, si sine Substantivo est, Neutro genere illis subicitur. *ut.*

*Ut operam, studium, consilium, rem, fidem meam,
sibi ad omnes res parata putent. Cic. 6. ep. 10.
Divitia, decus, & gloria, in oculis sita sunt. Sal.
Cat.*

Quod & in Animatis aliquando fit. *ut:*
*Atque hæc (Eunuchum & Ancillam) qui misit,
non soli sibi postulat te vivere. Ter. Eun.
Naves & captivos, quæ ad Chium capta erant.
Liv.*

Quando verò Substantivum Adjectivo adheret; sequitur eius Genus etiam Adjectivum. *ut:*

*Odium, & metus, pessimi ad diuturnitatem
custodes. Cic. 2. Off.*

† *Da exempla Syllepsos Personæ?*

Ego & vicinus concertavimus.

*Hæc si neque ego neque tu fecimus, non sivit
egestas facere nos. Ter. Ad. 1. 2.*

† Quòd si collatio aliqua subest; Verbum commune, post Nominativos diversarum personarum singulari numero positum, cum Nominativo prioris clausula potius consentit. *ut:*

Ego melius ista, quam tu, facerem.

Tu melius ista, quam ego, faceres.

Talem

Talem, nisi tu, nullam pareret filiū. Ter. Heau. 5. 3.

† *Quomodo differunt Synthesis, Zeugma, & Syllepsis?*

Synthesis respicit Intellectum :

Zeugma, propius : Syllepsis, dignius.

† *Quid est Synecdoche Syntactica?*

Synecdoche ¹² Syntactica est, quando Accusativus adjicitur Adjectivis, aut Verbis passivis & absolutis, partem aliquam significans. 12.

ut :

Æthiops albus dentes. Cressa genus Pholoë.

Cætera Graius. Puer ingenuus vultum.

Hyems canos hirsuta capillos. Id genus alia.

Nuda genu, nodoq; sinus collecta fluentes. 1. Æn.

Doleo caput. Expleri mentem nequit.

† *Quomodo exponitur talis Synecdoche?*

Per particulam QVOAD. ut : *Albus qvoad dentes.*

Cressa qvoad genus. Alia qvoad id genus.

Doleo qvoad caput. Expleri qvoad mentem.

† *Quid est Hypallage?*

Hypallage ¹³ est inversus ordo Constructionis. ut : 13.

Solstitium pecori defendite. pro, defendite pecus a Solstitio. Virg. ecl. 7.

Maxima sæpè ira parit levissimam causam. pro, Levissima causa sæpè parit maximam iram.

† *Quid est Anastrophe?*

Anastrophe ¹⁴ est, quando Præpositio suo Casui postponitur. ut : *Italiam contra.* 14.

Hh 5 DE VI-